

Nr 320

Av herr Ohlin m. fl., om ämbetsansvar vid kommunal och statlig verksamhet i bolags-, stiftelse- eller föreningsform.

(Lika lydande med motion nr 270 i Första kammaren)

Inom den kommunala sektorn har undan för undan — och särskilt under senare år — skett en omfattande utbyggnad av verksamhet, som utövas i bolags-, stiftelse- eller föreningsform. Väsentliga delar av de kommunala insatserna på bostadsförsörjningens område sker t. ex. på detta sätt. I många fall avser delegeringen t. ex. också olika servicefunktioner, som kommunen svarar för, såsom eldistribution, vattenförsörjning m. m.

Privaträttsliga organisationsformer har också i olika sammanhang utnyttjats för verksamhet inom den statliga sektorn. Det har ibland också diskuterats, att i en eller annan form omorganisera även affärsdrivande statliga verk i denna riktning. En inventering av vissa frågeställningar, vad dylika statliga engagemang beträffar, har som bekant utförts av utredningen angående de statliga företagsformerna (SOU 1960: 32).

Den samhällsverksamhet, som på detta sätt bedrivs i privaträttsliga former, fyller i åtskilliga fall uppgifter, som ingalunda är betydelselösa ur allmänt medborgerlig synpunkt. I många fall tillhandahåller ju dessa organ allmänheten service och tjänster av varaktigt och betydelsefullt slag, så t. ex. på bostadsområdet. Det är heller inte sällsynt, att det samhällsägda företaget i realiteten intar en monopolställning, vilket givetvis i särskild grad är ägnat att göra den enskilde medborgaren beroende av verksamheten. Den ekonomiska räckvidden kan också vara av utomordentlig omfattning. Sålunda utgör ju investeringarna av allmänna medel — särskilt genom den statliga bostadslånegivningen — i kommunalägda bolag och stiftelser engagemang, som kan skattas till miljardbelopp.

Det kan inte förnekas, att den bristande offentlighetsrättsliga regleringen av samhällsengagemang i privaträttsliga former i betydelsefulla avseenden är ägnad att inge betänkligheter. Beslut och avgöranden, som är av betydelse för den enskilde, kan t. ex. inte överklagas och föras vidare till överordnad myndighet genom besvär. Eljest gällande jävsregler på det kommunala området fungerar icke, som påtalats i motionen I: 99 till 1959 års riksdag. Ledande tjänstemän inom bolag och stiftelser anses sålunda oförhindrade att fullgöra förtroendeuppdrag i kommunala nämnder och styrelser, som har den omedelbara uppsikten över deras förvaltning, eftersom de ej betraktas som kommunala tjänstemän, utan som bolagstjänstemän etc.

I detta sammanhang vill vi särskilt påtala, att det i offentlig verksamhet eljest gällande ämbetsmannansvaret icke kan utkrävas på detta område. Detta måste — bortsett från helt affärsinriktad verksamhet — betecknas som en påtaglig inkonsekvens i förhållande till vad som eljest gäller för likartad verksamhet i andra fall. De statliga organ på serviceområdet, som drivas i verksform, har nämligen ingalunda undantagits från det offentlig-rättsliga ansvarsområdet. Tvärtom har detta i själva verket utsträckts mycket långt. Ämbetsansvar har t. ex. inom SJ:s förvaltning tillämpats på så pass underordnade befattningshavare som stationskarl och stationskarlsaspirant. Man har också utsträckt detta offentliga ansvar att gälla för kassor, inrättningar och institutioner som ej hör till statsförvaltningen, men som åtnjuter allmänt stöd och vars statuter auktoriserats av Kungl. Maj:t.

Det är givet, att det för den enskildes rättsläge och säkerhet är ägnat att inge ett större mått av trygghet, om det allmännas tjänster och funktioner förmedlas under offentligt ansvar jämfört med om så inte är fallet. Av speciellt intresse ur enskild synpunkt är ju dessutom, att den offentliga tillsynen genom JK och JO avgränsats just med ledning av ämbetsansvaret. Så länge som ämbetsansvaret är begränsat enligt nuvarande regler kan därför ej heller de allmänna medborgerliga rättssäkerhetsgarantier som dessa institutioner representerar träda i verksamhet.

Det måste betecknas som en föga tillfredsställande ordning, att till sin storlek mycket omfattande investeringar av allmänna medel nedläggs och förvaltas av genom offentlig försorg tillskapade organ, utan att sedvanlig tillsyn och förvaltningskontroll kan anordnas. Detta gäller i särskild grad sådana organ, som har till uppgift att tillhandagå allmänheten med tjänster av sådant slag, att de inte genomgående kan förmedlas enligt generella grunder — t. ex. de kommunalägda bostadsföretagen. Samhällsorgan med serviceinriktning ställs dessutom i sällsamt omedelbar kontakt med de samhällsmedlemmar som skall betjänas. Det förtjänar härvidlag erinras om, huru straffrättskommittén (jfr SOU 1944: 69 s. 432—433) just angav betjäning av allmänheten eller förvaltning av allmänna medel i större omfattning som grunder för ett vittgående ansvar för allmänna inrättningar och institutioner av olika slag.

Under hänvisning till det anförda får vi därför hemställa,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte framhålla angelägenheten av att allmänheten, när kommunal eller statlig verksamhet utövas i bolags-, stiftelse- eller föreningsform, ej ställs utan det skydd, som ämbetsansvar och tillsyn genom JK och JO eljest normalt erbjuder inom offentlig förvaltning, samt

att riksdagen i anledning härav måtte begära en skyndsamt utredning angående lämplig utvidgning av ämbetsansvaret för dylika fall i syfte att förbättra allmänhetens rätts-

skydd och möjliggöra offentlig tillsyn över kommunala eller statliga bolag, föreningar och stiftelser.

Stockholm den 24 januari 1963

Bertil Ohlin
Gustaf Kollberg

O. Malmberg
Brita Elmén

Gunnar Helén
S. Gustafson
i Göteborg